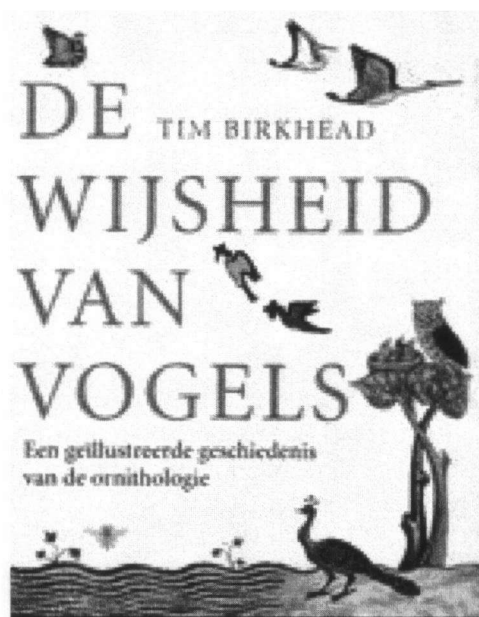

Boekbespreking

De wijsheid van vogels

In november 2008 verscheen het boek *De wijsheid van vogels* van de Engelse ornitholoog Tim Birkhead. Het is een rijk en schitterend geïllustreerd boek over de geschiedenis van de ornithologie. Een boek dat bol staat van de anekdotes, feiten en spannende verhalen. Een schatkamer vol wetenswaardigheden en een 'must' voor iedere vogelliefhebber.

Lenny Langerveld

Kennis over vogels was een ratjetoe van mythes en legenden, praatjes van toverkollen en bijgeloof van raaskallende fanatici. Gaandeweg hebben we afgerekend met het bijgeloof en wetenschappelijk inzichten verworven. Maar waarop is die vogelkennis eigenlijk gebaseerd? En wat waren onze bronnen? En hoe weten we eigenlijk zo zeker dat wat we NU weten, wél klopt? Tim Birkhead probeert deze vragen te beantwoorden. Hij volgt het spoor van onze kennis terug, ver terug.

Hij begint bij de Griekse filosoof Aristoteles. Aristoteles vond vogels een uiterst dankbaar onderwerp en schreef gedreven over hun voortplanting, trekgedrag, anatomie, ontwikkeling en territorium. Zijn werk raakte aanvankelijk in de vergetelheid, maar werd in de 12e eeuw in West-Europa herontdekt en verwerkt in de zogenaamde bestiaria, boeken over dieren en hun eigenschappen. In hun eigen tijd waren het dé zoölogische

naslagwerken. Ze bestonden uit een mix van kennis en christelijk moralisme. De volgende generatie encyclopedieën over vogels waren de emblemata, zinnebeeldige platen met bijschriften. De religieuze boodschap was vervangen door een symbolische, het hoge onzingehalte bleef.

De allereerste ornithologen die de folklore vervuilden voor onvervalste wetenschap, waren in de 17^e eeuw de Engelse ornithologen John Ray en zijn veel te jong overleden leerling en latere collega Francis Willughby. Zij verwierpen alle folkloristische rimram en beperkten zich tot observaties en experimenten. Ray was de eerste die met een wijds gebaar de mythes en de folklore van zijn voorgangers ter zijde schoof om zich vervolgens te concentreren op verifieerbare feiten en onomstotelijke kennis. Hij deelde vogels in naar land- en watersoorten en daarbinnen naar de vorm van hun snavel en hun voeten. Hij was bovendien de eerste die de juiste onderzoeksvragen stelde: Waarom leggen vogels eieren en baren ze geen jongen? Waarom voeden ze hun jongen met hun snavel in plaats van ze te zogen? Waarom groeien vogels zo snel in vergelijking met zoogdieren?

Hoe onze kennis zich ontwikkelde, laat Birkhead zien aan de hand van een aantal concrete voorbeelden.

Neem de vogeltrek. In de 17^e eeuw was het bestaan van de vogeltrek geenszins algemeen aanvaard. Men ziet wel dat vogels trekken, maar heeft geen idee hoe ze dat fixen. Na komische controverses en cynische experimenten op bijvoorbeeld zwaluwen die in water werden ondergedompeld en uiteraard binnen de kortste tijd bezweken, werd pas in de jaren '60 van de 20^e eeuw de eerste wetenschappelijke studie naar de vogeltrek gedaan. Er werd aangenomen dat vogels van

een inwendige klok gebruik maken bij het zoeken naar hun winterverblijf. Door vogels mee te nemen in een vliegtuig naar Afrika konden worden bewezen dat de seizoens-onrust die vogels bevangt te maken heeft met de trekafstand die ze moeten afleggen. En rond 1940 ontdekte men dat kooivogels van een bepaalde soort in het najaar, door trekonrust bevangen, allemaal in dezelfde richting gingen zitten.

Birkhead is een begenadigd verhalenverteller. Hij neemt je vakkundig bij de hand, sleurt je het ene moment de wereld in van hedendaagse computergestuurde telstations, terwijl je het volgende moment met hem landt in een middeleeuwse abdij. Met erbarmen schrijft hij over al die wetenschappers die zo hard zwoegden maar toch hun misvattingen niet los

konden laten en manmoedig in hun dwaalspoor verder ploeterden.

Wie denkt dat het een boek voor vakgenoten is, vergist zich. Het boek is uitermate leesbaar en geschreven voor een groot publiek. Meer nog dan de tekst, verdienen de afbeeldingen een eervolle vermelding. Een keur aan tekeningen verlevendigt het boek en er is bepaald niet op het beeld bekibbeld. Om de twee of drie pagina's kun je genieten van alweer een paginagrote prent. Een kleine opsomming: broedende Ooievaars uit 1873, Wielewalen die in 1905 werden getekend, Indigogorzen uit 1741 en afbeeldingen van vogelvangsters uit 1639.

Kortom: Iedereen die zichzelf een vogelliefhebber noemt, kan niet om dit boek heen. Een aanrader.

Tim Birkhead 2008: De wijsheid van vogels – een geïllustreerde geschiedenis van de ornithologie. De Bezige Bij Amsterdam. Hardcover. 480 blz. € 39,90. ISBN87 89 23 43 60 41